

Oproep

Aanpassing aan klimaatsverandering bij trekvogels: hulp gevraagd bij nieuw onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen

Christiaan Both & Rob G. Bijlsma

Het leidt geen twijfel dat het steeds warmer wordt op aarde: de tien warmste jaren van de afgelopen 1000 jaar hebben alle na 1990 plaatsgevonden. De effecten van deze opwarming zijn in de natuur duidelijk terug te vinden: bomen en planten lopen eerder uit en veel vogelsoorten broeden nu eerder dan 20 jaar geleden. Het lijkt er dus op dat de natuur zich mooi weet aan te passen aan dat warmere klimaat, maar is die aanpassing wel zo goed? Hadden bomen niet nog meer moeten vervroegen, of juist minder? En is de gevonden vervroeging van de broeddatum van veel vogels wel voldoende om gelijke tred te houden met de ontwikkeling van het voedselaanbod?

Te laat

Er zijn goede aanwijzingen dat het antwoord op die laatste vraag negatief is: vogels lijken hun broeddatum minder te vervroegen dan goed voor ze is. Dit weten we vooral door Nederlands onderzoek aan koolmezen en bonte vliegenvangers. Voor succesvol broeden zijn deze vogels aangewezen op een korte periode dat er veel rupsen aanwezig zijn. Als ze te vroeg broeden, is er weinig voedsel voor hun jongen. Als ze te laat broeden ook. Door de warmere voorjaars is die rupsenpiek de afgelopen 20 jaar vervroegd met maar liefst 15 dagen; de vliegenvangers zijn echter maar 8 dagen eerder gaan broeden. Het zijn nu vooral de vroegst broedende vliegenvangers die nog jongen produceren die het volgende jaar terugkomen; de laat-geboren jongen vinden wein de zomer na hun geboorte niet meer terug. Als gevolg van klimaatsverandering zijn vliegenvangers ook grotendeels verdwenen uit bossen met een vroege voedselpiek, vooral loofbossen dus. De reden dat de vliegenvangers niet nog eerder zijn gaan broeden, is gelegen in het feit dat ze in Afrika overwinteren. Daar weten ze uiteraard niet wanneer bij ons de temperatuur in het voorjaar omhoog gaat. Ze gaan daarom altijd op hetzelfde moment weg (klok-gestuurd). In het verleden kwamen ze zodoende gemiddeld op het juiste moment aan. Maar nu het warmer wordt en de rupsenpiek eerder valt, veranderen hun vertrek-, en ook hun aankomstdatum, (nog) niet. Daarom broeden ze nu te laat en nemen hun aantallen af. Dit is waarschijnlijk niet alleen een probleem van vliegenvangers, maar van veel meer trekvogels die vanuit Afrika hier naartoe trekken.

Nieuwe aanpassingen?

Betekent dit dat die trekvogels gedoemd zijn uit te sterven? Of kunnen ze zich toch aanpassen aan de veranderende omstandigheden? Nieuw onderzoek van de vakgroep Dierecologie van de Rijksuniversiteit Groningen wil op deze vraag een antwoord vinden. Daarbij richten we ons vooral op de mogelijkheid dat vogels die te laat aankomen in hun oorspronkelijke broedgebied, op zoek gaan naar een gebied met een latere voedselpiek. Ze kunnen dit binnen Nederland doen,

want sommige bostypen lopen later uit en hebben een latere rupsenpiek dan andere bostypen. Maar ze kunnen ook besluiten om door te vliegen naar Scandinavië, waar het voorjaar later op gang komt. Ons onderzoek zal zich afspelen op twee ruimtelijke schalen:

-we gaan in Zuid-Drenthe in detail onderzoeken hoe bonte vliegenvangers een nieuw gebied uitzoeken, en of dat gekoppeld is aan hun geboortedatum (komen laat-geboren jongen later terug op de broedplaatsen, en zijn het juist die jongen die op zoek gaan naar andere broedgebieden?),

-op Europese schaal gaan we kijken of vliegenvangers zich in warme voorjaren inderdaad naar het noorden bewegen om zo toch op het juiste moment te kunnen broeden in relatie tot het rupsenaanbod.

Onderzoek in Drenthe

Ons Drentse werk willen we groots opzetten, omdat we alleen dan de mogelijkheid hebben om een goede schatting te maken van verplaatsingen van individuele vogels. Daarvoor willen we minstens 1000 nestkasten gaan ophangen in minstens 10 verschillende terreinen rond het Dwingelderveld, het Drents-Friese Wold en het Fochterlooërveen. In die gebieden willen we alle volwassen vogels vangen en van een aluminium ring met een uniek cijfer voorzien. Ook alle nestjongen krijgen zo'n ring. Wanneer we in het daaropvolgende jaar opnieuw alle vogels vangen, kunnen we uitvinden of vogels zich hebben verplaatst van het ene naar het andere gebied. Tevens gaan we in die gebieden meten wanneer de bomen uitlopen, en wanneer er veel rupsen en andere insecten aanwezig zijn. Zo kunnen we verplaatsingen relateren aan wanneer er veel of juist weinig voedsel is. We verwachten dat vogels eerder geneigd zijn om een nieuw gebied te zoeken als ze te laat aankomen in het voorjaar, of als ze te laat als jong uit het ei zijn gekomen

Hulp gevraagd

(geprogrammeerd om laat aan te komen?). Een dergelijk groot project is nooit alleen te behappen, omdat het veel werk kost om steeds alle nestkasten te controleren en alle vogels te vangen en te ringen. Daarom zijn we op zoek naar een aantal enthousiaste vogelaars die hier de komende jaren in hun vrije tijd aan mee willen werken. Deze vrijwilligers zullen verantwoordelijk zijn voor het controleren van nestkasten in een bepaald terrein en voor het vangen en ringen van de bonte vliegenvangers die in de kasten broeden. We vragen van deze mensen of ze tussen 25 april en 10 juni elke week alle nestkasten controleren. In de periode 15 mei -20 juni moeten de ouders worden gevangen. Daarvoor hebben we een eenvoudig valletje dat in de nestkast kan worden geplaatst. Tegelijkertijd kunnen ook de jongen worden geringd. Wij zorgen voor de nestkasten, de ringen, de vergunningen en het overige benodigde materiaal. En natuurlijk bieden wij enthousiaste begeleiding bij dit onderzoek en zullen we de medewerkers steeds laten delen in onze bevindingen.

*Adres: Christiaan BothVakgroep Dierecologie
Centrum voor Ecologische en Evolutionaire Studies, Rijksuniversiteit GroningenPostbus
149750 AA HarenC.Both@rug.nl*